

Kütüphane Yapılarında Okul Öncesi Çocuklara Yönelik İnteraktif Mekanların İrdelenmesi

Investigation of Interactive Spaces for Preschool Children in Library Buildings

Ebru Delice Güller* ve Pervin Bilbay**

“Güçlü çocuklar yetiştirmek, sorunlu yetişkinleri onarmaktan daha kolaydır

Frederick Douglass

(1818-1895)

Öz

Günümüz kütüphane yapılarının, her geçen gün daha interaktif bir eğitim modeli benimserken, özellikle okul öncesi çocuklara yönelik ele aldığı mekansal organizasyonlar, çalışmanın ana konusunu oluşturmuştur. Çalışmanın amacı, bu yaş grubunun gelişim özellikleri doğrultusunda, ihtiyaç duydukları interaktif eğitim olanaklarının, alternatif öğrenme ortamlarından biri olan kütüphane yapılarında, nasıl bir mekansal karşılık bulabileceğinin örnekler üzerinden araştırılmasıdır. Henüz okuma-yazma bilmeyen bu kullanıcı grubuna okuma alışkanlığını kazandıracak, farklı okuma yöntemleri aracılığıyla bilgi aktarımını/edinimini zenginleştirecek, kitap ve kütüphane sevgisi aşılayacak mekansal arayışlar, çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, sağlanan olanakların amacına ulaşmasında ve kütüphane hizmetlerinin zenginleştirilmesinde, güçlü işbirliklerinin ve kütüphane bütçesinin yanı sıra, mekan tasarımının ve mekanda interaktifliğin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi çocuk; interaktif mekân; kütüphane yapıları.

Abstract

Since contemporary libraries adopt more interactive educational models every passing day, spatial organizations especially for preschool children constitute the main subject of this study. The aim of the study is to investigate -through examples- how spatial reflection of interactive education opportunities can be found in library buildings, which are alternative learning environments, in accordance with the development requirements for this age group. Searching for a spatial design that will help this illiterate user group acquire reading habit, enrich the transfer/acquisition of knowledge through different methods of reading and instill love of books and libraries was evaluated in the study. As a result, the significance of spatial design and interactivity in spaces along with the importance of strong partnerships and the library budget are emphasized in the achievement of the objectives through provided opportunities and enriching library services.

Keywords: Preschool children; interactive space; library buildings.

*Arş. Gör. Dr. Mimar. Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü. e-posta: ebru.guller@deu.edu.tr
Research Ass., Dr. Dokuz Eylül University Faculty of Architecture Department of Architecture

** Mimar, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü. e-posta: prvn.blby@gmail.com
Architect, Dokuz Eylül University Faculty of Architecture Department of Architecture

Giriş

Okul öncesi, insanın fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminin en hızlı olduğu, zengin uyarıcı bir çevre ile desteklenmeye yoğun gereksinim duyduğu bir dönemdir. Çocuğun deneyimleyerek kavrama/kendiliğinden öğrenme sürecinde, fizyolojik ve psikolojik koşullarının yanı sıra, fiziksel çevrenin olanakları önem kazanmakta; çevre, başlıca eğitim araçlarından biri olmaktadır. Sağlıklı gelişim için beş duyuya da hitap eden, çok yönlü öğrenme ortamlarına ihtiyaç vardır. Bu nedenle, çocuğa yönelik tüm mekânlarda ve özellikle de eğitimi bir amaç edinmiş olan eğitim mekânlarında, görsel algı başta olmak üzere tüm gelişim alanları, tasarım sürecinde dikkate alınmalıdır. Çocuklara araştırma, keşfetme, deneyimleme, tartışma, oyun oynama, sosyalleşme, hayal güçlerini ve düşünme kabiliyetlerini geliştirme, yeniliklerle karşılaşma olanakları sağlanmalıdır.

Eğitimi ana amaçlarından biri edinmiş olan kütüphane yapıları; bilginin toplanmasını, depolanmasını, düzenlenmesini ve uygun ortamlarda, uzman personel eşliğinde aktarılmasını sağlayan kuruluşlardır. Erken beyin gelişimi araştırmaları konuşmanın, şarkı söylemenin, bebeklere ve çocuklara kitap okumanın, konuşma ve dil becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA], 2007a, s. 3). Uygun materyallere sahip okuma ortamları ile kütüphane yapıları, ilk okuma becerilerinin gelişimine katkı sağlarken, tüm çocukları buluşturan bir sosyalleşme ortamı olmakta ve bu hizmetlere erken erişim, araştırmacı bir toplum için sağlıklı bir temel oluşturmaktadır.

Çocuk kütüphaneleri dünya üzerinde ilk defa 1835’de “West Cambridge” de kurulmuştur. (Yurttabir, 1956, s. 49). Türkiye’deki ilk çocuk kütüphanesi, 1925 yılında Türk Ocakları tarafından Akhisar’da kurulmuş, sonrasında Manisa Halkevi’nde de bir çocuk kütüphanesi oluşturulmuştur (Sağlamtuğç, 1998, s. 75). 1979-1980 yıllarında hizmete açılan Bakırköy Halk Kütüphanesinde "Örnek Çocuk Kütüphanesi" kurulmuş ve ilk kez modern bir anlayışla okulöncesi çocuk bölümü açılmıştır (Sağlamtuğç, 1998, s.78).

Çocuk kütüphaneleri, hemen hemen her ilde, ilçede, semtte ve okulda bulunabilmesi ve aynı zamanda ücretsiz olmasının yanı sıra ilgili her kesimin erişimine açık olması dolayısıyla öne çıkar ancak ülkemiz genelinde çocukların kütüphane kullanımı için aynı durum geçerli görünmemektedir. Çocuk için, özellikle de fazla mekân deneyimleme olanağı olmayan okul öncesi çocuğu için, kütüphane kullanımının önemi henüz tam algılanmamış, toplum genelinde yeterli bir farkındalık oluşmamıştır. Kütüphanecilik alanında okul öncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri her geçen gün çeşitleniyor olsa da mekân olanakları yetersiz kalmakta, bu yaş grubu ve aileleri için mekânsal gereksinimler mevcut yapılar ile karşılanamamaktadır. Dolayısıyla, toplumun bilinçlendirilmesi ve kütüphane kullanımını teşvik edecek mimari tasarımların gerçekleştirilmesi öncelikli görünmektedir.

Kütüphane yapılarının kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmış, hedef kitlenin erişimine uygun, davetkâr mekânlar olması gerekir. Sunulan hizmetlerin kullanıcılara yönelik çeşitlendirilmesinde mekânsal karşılıkları da araştırılmalıdır. Henüz okuma yazma bilmeyen okul öncesi çocuklar için teşvik edici temel aktiviteler olan sesli okuma, drama ve tiyatro, günlük yaşama dair oyunlar, yazılı ve görsel malzemeler sunma gibi hizmetler sağlanırken mekân tasarımı ve organizasyonu, bu bilinç ile amacına uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle, makale kapsamında öncelikle okul öncesi çocuğun gelişim evreleri ve özellikleri incelenmiş, farklı öğrenme yöntemleri üzerinde durulmuş ve okul öncesi çocuklarına yönelik kütüphane hizmetleri ve bu hizmetlerin gerçekleştirilmesinde gereksinim duyulan interaktif mekânlar örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. LEED Altın sertifikası almış olan, 7 tasarım ödüllü Queens Merkez Kütüphanesi Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi, “çocuk kütüphanesi” ölçeğinde bir örnek olarak ve her yıl 1 milyonun üzerinde ziyaretçi kabul eden, 10 önemli ödülü ile Jubilee Kütüphanesi, “çocuk bölümü” ölçeğinde bir örnek olarak ele alınmıştır. Mimarlık alanında ödülleri olan bu iki yapıda,

çocuğa yönelik kütüphane hizmetleri araştırılmış, bu hizmetlerin mekânsal karşılıkları/yansımaları çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Jubilee kütüphanesine yapılan teknik gezi ile okul öncesi çocuklarına yönelik uygulamalar ayrıca yerinde gözlemlenmiştir. Olanaklar doğrultusunda yeni yapı tasarlanmasının yanı sıra, küçük ölçekte bir kütüphane bölümü tasarlanırken ya da mevcut bir yapıda bir mekânın okul öncesi çocuklara yönelik revizyonu yapılırken, bu yaş grubuna uygun dikkat edilmesi gereken mekânsal özellikler, farklı ölçeklerde örneklendirilerek belirlenmiştir.

Erken Çocukluk/Okul Öncesi Dönemi

0-6 yaş aralığını kapsayan okul öncesi dönem; çocuğun öğrenme merakıyla tüm duyularını kullandığı, durmadan soru sorduğu, oyun aracılığıyla her şeyi bilmek ve tanımak istediği; bedensel, zihinsel, motor, dil, duygusal ve sosyal tüm gelişim alanları açısından en kritik dönemdir. Dolayısıyla da “çocuğun çevresinden en çok etkilendiği dönemdir; çocuğu etkileyen sosyal ve çevresel faktörler onun fiziksel ve zihinsel olarak gelişimini de doğru orantılı olarak etkilemektedir” (Bertan, Haznedaroğlu, Koln, Yurdakök ve Doğan Güçiz, 2009, s. 2).

Çocuklar; davranışları, duygu ve düşünceleri, gelişim özellikleri bakımından yetişkinlerden farklı, değişime-yeniliğe açık, son derece alıcı, kendilerine özgü varlıklardır. Bu yüzden erken dönemde zengin uyarıcılarla karşılaşmaları, iyi düzenlenmiş bir ortamda, iyi planlanmış, kaliteli bir eğitim almaları son derece önemlidir (Koçak, 2001, s. 1). “Yapılan araştırmalarda 18 yaşına kadar gösterilen okul başarılarının % 33’ünün 0-6 yaşına kadar alınan eğitime bağlı olduğu, 17 yaşına kadar olan bilişsel gelişimin % 50’sinin 4 yaşına, % 30’unun ise 4 yaşından 8 yaşına kadar oluştuğu görülmüştür” (Tekiner, 1997’den aktaran Ramazan ve Demir, 2011, s. 84). Kısaca çocuk çevrenin olumlu-olumsuz tüm etkilerine açıktır. Nobel ödüllü iktisatçı James Heckman "*Çocuklara yatırım yapmak için onların birer yetişkin olmasını bekleme lüksümüz olmadığı gibi, onlar okula başlayana kadar bekleme lüksümüz de yok, çünkü o zaman müdahale etmek için çok geç olabilir*" sözüyle, okul öncesi erken çocukluk döneminin önemini vurgulamıştır (Tatlılıoğlu, 2012, s. 85).

Çocuk gelişim psikolojisine göre, okul öncesi dönemi, kendi içerisinde yaş gruplarına ayrılarak incelendiğinde;

- 0-2 yaş çocuğun hayatında en önemli evredir. Bu dönemde bir daha hiç bir döneminde olmayacak kadar hızlı bir nörolojik gelişim söz konusudur. Çocuk hem yürümeyi, hem de konuşmayı bu dönemde öğrenir (Vural, 2013). Kendi bedenini ve dış dünyayı keşfetmede duyularını (görme, işitme, tat alma, koklama, dokunma) ve motor becerilerini kullanır.
- 2-4 yaş hareketliliğin arttığı ve duyguların inişli çıkışlı olduğu bir dönemdir. “Üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir. Sayı sayma, şarkı şiiir öğrenme ve çevresindeki dünya hakkında sorular sorma gibi alanlarda dil ve zihinsel yetenekleri ilerlemektedir” (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi [MEGEP], 2009, s. 19).
- 4-6 yaş döneminde çocuğun denge ve vücut koordinasyonu oldukça gelişmiştir. Çocuk öğrenme aracı olarak neden ve niçin sorularıyla sorgulama ve araştırma tekniklerine daha çok başvurur. Sosyal ve kişisel ilişkileri gelişmiştir, grup arkadaşlarıyla oyun oynamaya başlar, aynı zamanda uyum, sorumluluk, arkadaşlık, yardımlaşma ve iş birliği becerileri gelişmeye başlar. Çocuk kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilir. Örneğin; üst baş temizliği, giyinme-soyunma vb... Öğrenme aracı olarak kullanabileceği makas, kalem, fırça gibi araç gereçleri kullanma kabiliyeti artar. Böylece öğrenme, keşfetme isteği artar (MEGEP, 2009, s. 20).

Sürekli yeni bir şeyler öğrenilen okul öncesi dönemde; öğrenme kapasitesindeki farklılıkların yanı sıra; olayları algılama, anlama ve yorumlama, çözümler üretme dolayısıyla da

bilgiyi öğrenme yöntemleri, her çocuk için ve çocuğun farklı yaşlardaki gelişim evreleri için çeşitlilik göstermektedir. Howard Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramı'nda (Multiple Intelligence) ele alınan sekiz zekâ türü ve birkaç zekâ bileşeninin birlikte çalışması, bu çeşitliliğe açıklık getirir. Gardner zekâ türlerini; sözel/dil (verbal/linguistic), mantık/matematikselsel (logical/mathematical), görsel/uzamsal (visual/spatial), bedensel/kinestetik (bodily/kinesthetic), müzik/ritim (musical/rythmic), sosyal (interpersonal), özdedönük (intrapersonal) ve doğa zekâsı (naturalist intelligence) olarak sınıflandırmıştır (Başaran, 2004, s. 9).

Okul öncesi çocuğunun gelişiminde etkili olan öğrenme stilleri üç ana başlık altında özetlenebilir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014):

1. Görsel Ağırlıklı Öğrenme: Çocukların bu yaş grubunda gerçekleştirdiği öğrenme çoğunlukla görseldir. Renkli şeyleri, grafik ve haritaları, çizimleri incelemek çocuklar için öncelikli olmaktadır. Bir gösteriyi izleyerek öğrenir, kitaplardan, videolardan ve basılı materyallerden daha etkin yararlanırlar. 2-4 yaş aralığında görsel (resimli) kitaplar daha çok ilgi görür. "Bu kitaplar, yazıları olmadığı halde resimlerle hikâye etme özelliğine sahip olduklarından çocukların ufkunu genişletir ve bu arada çocukların, tanımadıkları eşyaların neler olduklarını öğrenmelerine yardım ederler" (Önerli, 1967, s. 210).

2. İşitsel Ağırlıklı Öğrenme: İşiterek, dinleyerek ve tartışarak öğrenme öne çıkar. Ses ve müziğe duyarlıdırlar. Bilgi alırken dinlemeyi tercih ederler. Olay ve kavramları birinin anlatması ile daha iyi anlarlar. Grup ve ikili çalışmalarda konuşma ve dinleme olanakları olduğu için daha iyi öğrenirler. Bu yöntemde; sesli okumalar, dilin-konuşmanın ağırlıklı olduğu aktiviteler öğrenmeye yardımcıdır.

3. Dokunsal Ağırlıklı Öğrenme: Bazı çocuklar, çevreleriyle doğrudan fiziksel temas kurarak, deneyimleyerek daha kolay öğrenirler. Performansa dayalı ve proje yönelimli değerlendirmelerde başarılı olurlar. Çocuğun öğrendiği şeyi sergileme veya gösterme eğilimi vardır. Bir şeyi anlatmaktan ziyade nasıl yapılacağını göstermeyi tercih ederler. Canlandırarak, taklit yaparak, gezerek ve performansa dayalı öğrenmeyle daha iyi öğrenirler.

(Resim 1): Okul öncesinde öne çıkan duyuşsal öğrenme yöntemleri için örnek uygulamalar (Osborne, 2011; Colangelo, 2015).

"Öğrenme stillerini bilmek bireylerin öğrenme döngüsündeki güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesine, zayıf yönlerinin geliştirilmesi için önlemler alınmasına, birlikte çalışmaya en

uygun bireylerin bir araya getirilmesine, öğrencilerin başarı, ilgi ve motivasyonlarını olumlu yönde etkileyecek öğrenme ortamlarının ve eğitim programlarının hazırlanmasına yardımcı olur” (Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2008, s. 296). Kütüphane yapılarının, okul öncesi çocuğunun eğitim ve gelişimine katkı koyabilmesinde, bu yaş grubunun gelişim özelliklerinin ve öğrenme yöntemlerinin dikkate alınması önemlidir. Öncelikle okul öncesi çocuklarına ve onları getirecek olan aile ve bakıcılarına yönelik kütüphane hizmetleri doğru belirlenmeli; sunulan hizmetler ve hizmetlere uygun mekânlar, kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmelidir. Mekânın, hizmetlerin amacına ulaşmasında önemli bir rol üstlendiği unutulmamalıdır.

Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Kütüphane Hizmetleri

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1989), her çocuğun; yaş, ırk, cinsiyet, din, ulusal ve kültürel geçmiş, dil, sosyal statü, kişisel beceri ve yeteneklerine bakılmaksızın; eşit koşullarda; bilgi, materyal ve programlara, ücretsiz ve açık erişim hakkı olduğunu vurgulamaktadır (IFLA, 2007a, s. 3). 2003 yılında “IFLA Çocuklar ve Genç Yetişkinler Bölümü” için Kütüphaneler Sürekli Komitesi tarafından, Medvescak Halk Kütüphanesi (Zagreb, Hırvatistan) finansörlüğünde geliştirilmiş olan *IFLA Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Rehberi*, çocuklara ve gençlere yönelik kütüphane hizmetlerinin önemine değinmiş, bu kullanıcı grubuna yönelik kaliteli hizmet anlayışının geliştirilmesinde yardımcı ilkeleri belirlemiştir. Rehber yardımıyla, farklı ülkelerdeki çocuk kütüphanelerinin, ortak bir yaklaşımla, olması gereken nitelikler gözetilerek geliştirilmesi amaçlanmıştır.

IFLA, çocuk kütüphaneleri için dikkate alınması gereken kriterleri 10 başlık altında ele alır. Bunlar; “amaç”, “finansman”, “materyaller”, “seçim ölçütleri”, “mekân”, “hizmetler”, “çevre ile işbirliği”, “tanıtım”, “insan kaynakları” ve “yönetim” olarak sıralanmıştır (IFLA, 2003, ss. 7-15). Bebekler ve küçük çocuklar, okul öncesi çocukları, özel gereksinimi olan gruplar, ebeveynler ve bakıcılar kullanıcılar arasında tanımlanmış; bu yaş grubuna yönelik oyuncaklar, öğrenme oyunları “materyaller” arasında listelenmiştir (IFLA, 2003, s. 6).

Çocukların bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerinin karşılanabilmesi için çeşitli materyalleri ödünç vermek, bilgi ve danışma hizmeti sunmak, çocuklara materyal seçiminde yardımcı olmak, materyal seçimi ve kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi sürecine çocukları da dahil etmek, kütüphane kullanımı ve bilgi okuryazarlığı eğitimi vermek, okumayı güdüleyici etkinlikler yapmak, yaratıcı programlar ve öykü okuma hizmeti sunmak, ebeveynlere ve bakıcılara eğitim vermek; bakıcılara, okul öncesi öğretmenlerine, öğretmenlere ve kütüphanecilere danışmanlık hizmeti sunmak ve eğitim vermek, kurum ve kuruluşları destekleyerek işbirliği yapmak başlıca kütüphane hizmetleri olarak sıralanmıştır (IFLA, 2003, s. 11).

Literatür taraması yapıldığında okuma öncesi desteklenmesi gereken becerilerin altı başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar:

- Yazın motivasyonu (print motivation): Kitapların ve okumanın eğlenceli olduğunu düşünmek,
- Kelime hazinesi (vocabulary): Nesnelerin isimlerini bilmek,
- Yazın farkındalığı (print awareness): Basılı materyali tanımak ve kitapları tanımak,
- Harf bilgisi (letter knowledge): Her bir harfin kendi adı ve sesi olduğunu anlamak,
- Anlatım becerileri (narrative skills): Hikâyeler anlatabilmek ve nesnelere tarif edebilmek,
- Fonolojik farkındalık (phonological awareness): Kelimeleri oluşturan küçük sesleri tanıyıp seslerle oynayabilmek olarak sıralanır (MacLean, 2008, ss. 3, 10-11).

Kütüphaneler, okul öncesi çocuklarına yönelik erken okuryazarlık programı kapsamında düzenledikleri hikâye zamanı etkinliklerinde; resimli kitaplar, şarkılar, şiirler, parmak oyunları, kuklalar ve el sanatları kullanarak okuma yazmayı eğlenceli hale getirirken, yukarıda listelenmekte olan okuma öncesi olması gereken becerileri de destekler. Çocuğun

kitapları ve kütüphane kullanımını içselleştirmesinin yanı sıra; bu etkinlikler aracılığıyla, okula hazırlık sürecinde okuma yazmayı, iletişim ve sosyal becerilerini geliştirmek mümkündür. Kelime hazinesi artarken, tecrübeleri de zenginleşmekte ve çocuğun beyin gelişimi uyarılmaktadır (MacLean, 2008, ss. 2-3).

Kütüphane hizmetleri aynı zamanda ebeveynler ve bakıcılar için, bu yaş grubuna yönelik bir model davranış sergilerken; onları da sürece dâhil eder. Hangi yaş grubunda, hangi malzemenin, nasıl kullanılabileceği örneklenmektedir. Bu hizmetlere erişiminde, kütüphane mekânının çocuk tarafından güvenli olarak yaşanabiliyor olması, interaktif ve davetkâr bir çevrede, “lütfen dokun” (hands-on) deneyimleriyle tasarlanması gerekmektedir (MacLean, 2008, ss. 2-5).

2007 yılında, *IFLA tarafından Bebekler ve Küçük Çocuklar için Kütüphane Hizmetleri Rehberi* oluşturulmuş, böylece erken çocukluk dönemindeki bebek (0-12 ay arası) ve küçük çocuklara (1-3 yaş arası), ailelerine ve erken okuma-yazma ile ilgilenen destekleyici kuruluşlara yönelik kütüphane hizmetleri ve amaçlar kapsamlı olarak tanımlanmıştır. Oyuncak, kitap ve multimedya olanaklarını sunma; okuma/sesli okuma; aileleri/bakıcıları kütüphane ve materyaller konusunda bilinçlendirme, “başar ve kazan” atölye çalışmaları düzenleme, sıcak ve güvenli bir sosyalleşme ortamı sağlama, bu kullanıcı grubu için öne çıkmış; fiziksel oyun ortamları, müzik, drama, basit fen ve sosyal keşif alanları önerilmiştir (IFLA, 2007a, ss. 5-6).

Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Kütüphane Mekânları

Kütüphane yapıları, kütüphane anlayışındaki değişimler doğrultusunda, bireysel veya grup katılımına olanak tanıyan, bilginin yanı sıra beceri ve yeteneklerin geliştirilmesini de destekleyen, eğlenceyle eğitimin buluştuğu birer “Deneyim Yeri” olarak yeni bir nitelik kazanmakta ve bu durum mekânsal organizasyonu da etkilemektedir (Cohen, Cohen ve Cohen, 2005, s. 26). “Kütüphane mekanlarının, sınırlandırılmış belli bir grup yerine, herkes tarafından, her zaman kullanılabilen, kendini tekrarlamadan yenilikler sunma arayışında olan, keyifli öğrenme ortamlarına evrilişi” nde mimari arayışlar önemlidir (Potur, 2010, s. 75). Yeni nesil bir kütüphane yapısı tasarımında kullanıcı tam merkezde yer alırken; mekan, kullanıcı ile koleksiyonlar arasındaki etkileşimi güçlendirici bir rol üstlenir.

Bugün birçok çocuk kütüphanesi, çocuğu çekmek için bilgisayar ortamı ve oyun konsollarına sığınmakta; çok azı, mevcut malzemelerin nasıl sunulacağı ve yeni etkinliklerin nasıl bir fiziksel çevre/mekân içerisinde gerçekleştirileceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Eriksson, Krogh ve Lykke-Olesen (2007), çocuk kütüphaneleri tasarımında davranışların, yeteneklerin, ihtiyaçların yanı sıra ziyaretçi sayısının her geçen gün azalıyor olması, yeni teknolojiler ile mevcut bilgi potansiyelinin bütünleşme arayışı gibi etkenler dolayısıyla interaktif tasarımı sağlamak için mekâna dair mimari bir bakış açısının önemine değinmiştir. Mimari tasarım, mekân düzenlemesiyle sosyal ilişkileri organize ederken; ışık, ses, sıcaklık gibi doğal etkenlerin kontrolünü de sağlar. Ayrıca “grup etkinliği” ya da “bireysel etkinlik”, “hareketli” ya da “durağan alan” algılarını pekiştirir (Eriksson, Krogh ve Lykke-Olesen, 2007, ss. 2-3). Özellikle küçük bir çocuğun bakış açısıyla ele alındığında, mekânın/çevrenin, alışılmış kalıpların ötesinde kullanıldığı ve farklı anlamlar üstlendiği görülmektedir. Örneğin; basamaklar ve kenarlar, oturma ve tırmanmaya davet ederken, yüzeyler üzerinde uzanmak ya da üzerinde durmak için kullanılabilir (Feinberg, Kuchner ve Feldman, 1998, s.32).

Teale (1999), çocuk kütüphanelerinin sunması gereken üç temel koşulu sesli okuma, çocukların zevk alacakları bir ortam yaratma ve okuma yazmayı çocukların oyunlarının bir parçası yapma olarak belirlemiştir (aktaran Yılmaz, 2008, s. 172). McDonald (2006), kütüphane mekânlarının amacına uygun tasarlanmasında olması gereken nitelikleri on başlık altında toplamıştır. Buna göre bir kütüphane mekânı; fonksiyonel, uyarlanabilen, erişilebilir, değişken, interaktif (etkileşimli), olanaklar sağlayan, çevreye duyarlı, güvenli, etkin, bilgi

teknolojisi için uygun olmalı ve bu özelliklere ek olarak merak ve hayranlık uyandırıcı bir cazibe unsuru içermelidir (Latimer ve Niegaard, 2007, s. 14).

Öncelikle kütüphanenin kent içindeki konumu, erişilebilirliği ve aynı zamanda okul öncesi çocuklarına ayrılan bölümün yapı içindeki konumu, erişilebilirliği ve davetkârlığı dikkate alınmalıdır. Buna göre; kütüphaneler hizmet verecekleri yerleşim birimlerinin merkezinde olmalı; toplu taşıma araçlarının güzergâhında; yaya ulaşımına elverişli; eğitim, ticaret gibi kamusal kullanımlara yakın konumlanmalıdır. Arsa büyüklüğü, yapının bugünkü ve gelecekteki olası ihtiyaçlarını karşılayacak ve gerekli kapalı alanların yanı sıra açık alanlar da içerecek yeterlikte olmalıdır. Açık alanların tasarımda değerlendirilmesi, yapının iç-dış ilişkisini güçlendirecek kontrollü yeşil okuma/oyun bahçeleri ya da yeşil teraslar şeklinde örneklendirilebilir. Ayrıca gerekli otopark alanı da düşünülmelidir. Binanın alanı, arazi içerisindeki yerleşimi, giriş cephesinin toplu taşımaya yakınlığı, otopark-giriş ilişkisi ve araçla erişim tasarımının ana kararlarını şekillendirir. Kütüphane okuma salonlarının kuzey veya doğu ışığı alacak şekilde konumlandırılması önemli olup, özellikle kent merkezinde, gürültüyü engelleyici yeşil doku, ses izolasyonu gibi tedbirler baştan düşünülmelidir (Yavaş, 2002, ss. 50-51). Yapı içinde de, tüm çocukların kullanımına yönelik bir çocuk bölümü ya da bir çocuk kütüphanesinde okul öncesi çocuklara yönelik bölüm konumlandırılırken, erişim kolaylığı öncelikli olup, bu nedenle, zemin katta yer almaları ya da rampalarla kolay ulaşılabilen bir konumda bulunmaları gerekmektedir.

IFLA (2003), her yaşta çocuğun kütüphaneyi, ürkütücü olmayan, çekici, davetkâr yerler olarak görmesi için çocuk hizmetlerinin, kütüphanede diğer bölümlerinden farklı olan, çocuklara özgü mobilyalar, dekorasyon ve renkler ile kolayca tanınabilen ve çocuğa ait olduğunu hissettiren yerlere gereksinim olduğunu belirtmiştir (s. 10). Bebekler, küçük çocuklar, aileleri ve bakıcıları için güvenli ve erişilebilir mekânlar sağlanmalıdır. Mobilya ve rafların kenarlarının keskin olmaması, elektrik prizlerinin ve ısıtıcıların kapatılması veya çocukların ulaşamayacakları şekilde konumlandırılması, aydınlatma sistemi ve renklerin tanımlayıcı, yönlendirici olarak algıyı kolaylaştıracak şekilde kullanılması bu açıdan önemlidir (Feinberg, Kuchner ve Feldman, 1998, s. 33). “Küçük çocuklara uygun hizmeti sunabilmek için kütüphaneler, gelişimsel oyuncakların bulunduğu bir çocuk alanına, yaşlarına uygun mobilyalara, temiz halılara, oyun bölümüne, bu yaş grubunun bakımı için uygun tuvalet ve bebek bezi değiştirme olanaklarını içeren sıhhi alanlara sahip olmalıdır. Buna ilaveten, ebeveynlerin bebeklerini besleyebileceği bölümlerin olmasına da dikkat edilmelidir. Çocukların yanı sıra ebeveynler için oturma alanları olmalıdır” (IFLA, 2007b, s. 7). Kütüphanelerin çocuklara birbirleri ile ve kitap okumayı seven rol model niteliğindeki yetişkinler ile tanışabileceği kamusal bir alan sağladığı da ayrıca vurgulanmıştır.

Okul öncesi çocuklarına ve ailelerine yönelik kütüphane hizmetlerinin amacına uygun olarak gerçekleştirilmesinde, sunulan hizmetlerin mekânsal karşılığının varlığı ve mekân niteliği büyük önem taşır. Okul öncesi dönemi için; öğrenmeye ilgi uyandıran, yetenekleri ortaya çıkaran, çocuğun ana eğitim aracı olan oyun gereksinimini karşılarken gelişimini de her alanda destekleyen bir çevreye ihtiyaç vardır. “Çocuğun aktif katılımına olanak veren, özgür deneyimi teşvik eden, yaparak/yaşayarak öğrenme fırsatı sunan, motivasyonu artıran, heyecanlı ve eğlenceli” bir çevre, dinamik ve etkileşimli diğer bir deyişle interaktif mekânlar ile mümkündür (Potur, 2010, s. 75). Bu bazen bir okuma nişi, masal köşesi veya dokunmatik bir ekran olabilir. Platformlar, çukurlar veya kısmi duvarlar etkinlik alanını tanımlamada kullanılabilir. Her etkinlik alanı dokunulabilecek dikkat çekici bir öge barındırmalıdır (Feinberg, Kuchner ve Feldman, 1998, ss. 32-34). Tüm duyular ve beden hareketleri öğrenme sürecine dâhil edilir. Dolayısıyla, kütüphane yapılarında interaktif niteliğin güçlenmesinde oyuna davet, her yaş grubu için önemli olmakla birlikte, okul öncesi çocuklar için olmazsa olmaz bir tasarım kriteri durumundadır. Çocuğa yönelik bir kütüphane yapısının/mekânının bu bilinç doğrultusunda tasarlanması, engelleri ortadan kaldırabilmesi, okul öncesi

çocuklarının yanı sıra ailelerinin ve kütüphane çalışanlarının gereksinimlerini de karşılaması gerekir. Araştırmamızda incelenen örneklerde, kütüphaneler hakkında verilen genel bilgilerin yanı sıra, okul öncesine sunulan hizmetler ve mekân olanakları, bu kapsamda değerlendirilmiştir. Örnek kütüphane yapılarında, mekâna interaktif nitelik kazandıran mimari öğeler detaylandırılmıştır. İki farklı ölçekte/büyükükte örnek incelenmesiyle hem daha az metrekare bir “kütüphane bölümü” ölçğinde, hem de daha büyük metrekarede olan bir “kütüphane yapısı” ölçğinde örnekleme yapılmıştır.

Queens Merkez Kütüphanesi, Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi (Children’s Library Discovery Center), Jamaika

Mevcut Queens Merkez Kütüphanesi binasına, 22.000 metrekarelik, iki katlı bir ek yapı olarak, 1100 Architect firması tarafından tasarlanmış, 2011 yılında açılmış olan Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi, LEED Altın sertifikası almış olup, 7 tasarım ödülünün de sahibidir. Yapı sürdürülebilir tasarım stratejisi doğrultusunda, yüksek performanslı cephe, enerji etkin mekanik sistemler, özel aydınlatma, radyan zemin ısıtıcı, geri dönüşümlü ve düşük yayımlı malzeme ve su tasarrufu tedbirleri ile ele alınmıştır. Şeffaf, saydam, opak ve dokulu cam kullanımıyla parlayan cephe, yapının görünürlüğünü artırırken, kültürel ve sosyal merkez kimliğini güçlendirmektedir. Köşede yer alan konumuyla ve bol doğal ışık alan geniş şeffaf pencereleriyle yapı içi ve sokak arasında bir diyalog yaratılması sağlanmıştır. Yapıya erişim merkez kütüphane içinden olup dış cephenin devamı olan pencere/nişli bir iç cephe ile algı güçlendirilmiştir. Çocuk kütüphanesini tanımlayan renkli grafikler, ikonik nesnelere ve yol bulma elemanları Lee H. Skolnick Mimarlık ve Tasarım Ortaklığı tarafından tasarlanmıştır (1100 Architect, 2015).

(Resim 2): Queens Merkez Kütüphanesi, Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi bina dış ve iç mekan görünüşleri, Jamaika (Queens Library, 2011; Children’s Library Discovery Center, 2012).

Okul Öncesine Yönelik Sunduğu Hizmetler

Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi, 3-12 yaş aralığındaki çocukların bilgi edinmesi ve kitapları, okumayı, öğrenmeyi sevmesi amacıyla, geleneksel kütüphane programının yanı sıra fen, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi alanlarda interaktif “lütfen dokun” (hands-on) sergilerini ve bir keşif ekibinin eşlik ettiği öğrenme laboratuvarlarını içermektedir (Queens Library, 2015). Her cumartesi, fen laboratuvarı ve keşif faaliyetleri gerçekleştirilir. Sergiler Queens Kütüphane çalışanları, New York Bilim Salonu ve Brooklyn Çocuk Müzesi işbirliğinde San Francisco Exploratorium’u tarafından tasarlanıp geliştirilmiştir. Akıllı tahta, dizüstü bilgisayar, ipad gibi teknolojik olanaklar ile çocukların öğrenme deneyimleri zenginleştirilmiştir. Yeni yürümeye başlayan çocuklar için öğrenme merkezi (Toddler

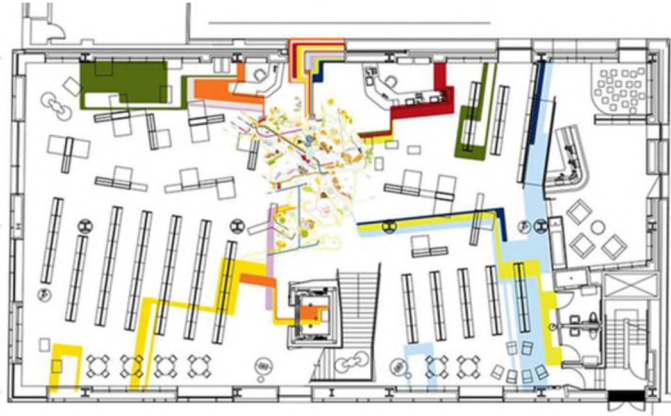
Learning Center), “zamansız masallar” (Timeless Tales), “anne kaz” (Mother Goose) gibi geleneksel kütüphane programları da mevcuttur (Cox, 2012, ss. 16-17).

Mekan Olanakları

Öğrenme aracı olarak “deneyimsel keşif” temasından yola çıkılmış olması, tasarım için de bir ana fikir sağlamıştır. Giriş, “keşif” (discovery) yazılı olan parlak turuncu tabeladan dökülen gökkuşağı renklerdeki çizgiler ile çevrilidir. Renk kodlu işaretler ziyaretçileri danışma, çalışma alanları, çok amaçlı salon, asansörler ve tuvaletlere ulaştırır. Rengin fonksiyonel kullanımı yönlendirmeyi (wayfinding) kolaylaştırmıştır. İki katlı yapı açık plan olarak maksimum esneklikte ele alınmış, katlar geniş ve heykelsi bir merdivenle ilişkilendirilmiştir. Zemin katta San Francisco Exploratoriumu tarafından geliştirilmiş 19 interaktif sergi “Bilim bir şeyler denemektir” yazısı ile tanımlanmış alanda gruplanmıştır. Sergilerin yanı başında kitaplar ve bülten panoları yer alır. Geleneksel kütüphane düzenine daha çok benzeyen üst katta tavandan sarkan gezegenler, deniz yaratıkları, müzik enstrümanları gibi tematik heykelsi simgeler çocukların farklı okuma kategorilerini algılayıp konumlandırmasında yardımcıdır (Kristal, 2012).

Kütüphane genelinde, yüksek pencerelerden gelen güneş ışığına göre konumlandırılmış okuma masaları ve davetkâr sandalyeler ile rahatlatıcı bir çevre oluşturulmuştur. Huş gibi nötr renk malzeme kullanılarak masa ve raflar algıda pasif bırakılmıştır. Sessiz okuma köşeleri sağlamak için kalınlaştırılmış olan dış duvar aynı zamanda birer sosyalleşme alanı olmaktadır (1100 Architect, 2015). Çevreyi keşfetmede pencere içindeki oturma alanları iç-dış etkileşimi adına önemlidir.

Sanat kütüphanesi ve masaüstü interaktif bilim sergilerini içeren iki keşif plazası bulunmaktadır. Örneğin böcekler arası farklar, böcek görüntüleyici ile gözlemlenebilmektedir. Renk Evi ile çocuklar renk karışımlarını deneyimlerken Dokun Tiyatrosu ile dokunarak nesnelere keşfederler. Sergiler ile ilişkili kitaplar keşif plazaları boyunca sunulmaktadır (Cox, 2012, s. 16).

(Resim 3): Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi zemin kat planı ve merkez kütüphane içinden keşif merkezine giriş, Jamaika (Lee H_ Skolnick Architecture + Design Partnership, 2015; Children's Library Discovery Center, 2012).

Girişin tam karşısında yer alan heykelsi merdiven ikinci katın varlığını ifade ederken asansör kullanımı yerine merdiven kullanımını teşvik etmektedir. Katlanmış plaklar ile hareketlendirilmiş asma tavan mekâna belli bir ritim ve ölçek duygusu kazandırmış, plaklar arası açıklıklar havalandırma için kullanılmıştır. Kütüphane kullanıcılarını karşılayan, girişte zeminde yer alan interaktif Queens haritasında, ilçenin tüm kütüphanelerinin yerleri işaretlenmiş; başlıca mahalleler ve röper noktaları gösterilmiştir (Resim 4). Harekete duyarlı haritada yol boyunca farklı simgeler mevcuttur. Piyano simgesine bastığınızda Steinway piyanosunun suşları; Mets ikonu ile ise Mets hayranlarının tezahüratları duyulmaktadır. Tam

karşıda kelimelerin İspanyolca, Fransızca, Rusça, Mandarin (Kuzey Çin’de konuşulan resmi dil) ve Korece yansıtıldığı interaktif Çeşitlilik Duvarı, Queens ilçesinin kültürel çeşitliliğinin bir göstergesidir (Resim 4) (Cox, 2012, s. 16).

(Resim 4): Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi giriş alanında yer alan interaktif Queens haritası ve interaktif Çeşitlilik Duvarı, Jamaika (Queens Library, 2011).

Okul öncesi bölüme etkileyici bir dalganın altından geçilmekte, duvardaki sayılar, harfler ve şekiller çocukları karşılarken, tavadan sarkan hareketli objeler hayal gücünü uyandırmaktadır (Cox, 2012, s. 16). Radyant ısıtılmalı zemin içine, küçük çocukların kolaylıkla kullanabileceği, bir bilgisayar masası entegre edilmiştir. Bunun yanı sıra bir akvaryum, hareketli balık objeler, girişteki zeminden tavana ışıklandırılmış sahile vuran dalga heykeli çocuklar için farklı deneyimler sunmaktadır. Çocukları oyun aracılığıyla bilime yönlendirmek için dokunsal bir ortam (tactile environment) yaratılmıştır (Kristal, 2012).

(Resim 5): Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi’ndeki bir keşif plazası ve okul öncesi bölümünden genel görünüş, Jamaika (Children’s Library Discovery Center, 2012).

Jubilee Kütüphanesi, Brighton

İngiltere’nin güney kıyısında Londra’ya bir saatten kısa mesafede bulunan Brighton tarihi, mimarisi, gece yaşantısı, sanatsal ve kültürel zenginlikleriyle önemli bir kıyı kentidir. Şehrin en önemli halk kütüphanesi olan Jubilee, Bennetts Associates ve LCE (Lomax Cassidy and Edwards) Architects tarafından tasarlanmıştır. Kütüphane Jubilee Meydanı’nın merkezinde, 2005 yılında Dünya Kitap Günü’nde açılmış ve ülkenin en başarılı ilk beş kütüphanesi arasına girmiştir (Collis, 2010). Her yıl 1 milyonun üzerinde ziyaretçi kabul eden yapı, CIPFA (Chartered Institute of Public Finance and Accountancy)’nın 2013 anketine göre Birleşik Krallık’taki en çok ziyaret edilen ikinci kütüphane olmuştur. Brighton’da Kraliyet Köşkü’nden (Royal Pavillion) sonra inşa edilmiş en önemli kamu yapısı olarak değerlendirilmektedir (Collis, 2010). Yeniden yapılandırma programının bir parçası olarak, sahiplenilmemiş bir alanı

yaşayan bir eğlence ve dinlenme alanına dönüştürmeyi başaran yapı, çevre dostu tasarımıyla 10 önemli ödülün de sahibidir. İngiltere'nin en enerji-verimli yapılarından biri olarak tanımlanan yapının karbon emisyonu, karşılaştırılabilir boyuttaki geleneksel bir kamu yapısının sadece %50'sine karşılık gelmekte ve yapının tamamında doğal enerji kaynakları kullanılmaktadır (Collis, 2010). Yapıdaki sanatsal çalışmalar ulusal bir yarışma yapılarak seçilmiş, yapı ve çevresi sanat ile çevrelenmiştir (Antram ve Morrice, 2008; Collis, 2010). Herkesin kullanımına uygun olarak zenginleştirilmiş hizmet yelpazesi mekân çeşitliliği (çocuk kütüphanesi, genç kütüphanesi, ses ve görüntü bölümü vs.) ile desteklenmiştir.

(Resim 6): Jubilee Kütüphanesi bina dış (giriş meydanı) ve iç mekân (zemin kat) görünüşleri, Brighton (E. Güller Arşivi, 2014).

Okul Öncesine Yönelik Sunduğu Hizmetler

Her yaştan kullanıcıya yönelik vereceği hizmetler ve bu hizmetlerin gerçekleştirileceği mekânlar düşünülerek tasarlanmış olan Jubilee Kütüphanesi, okul öncesi çocuklar için farklı deneyimleme yöntemleri ile öğrenmeyi teşvik edecek, kitapları sevdiren okumaya özendirerek etkinliklerle hizmet vermektedir. Burada amaç, çocukların aidiyet duygusunu pekiştirecek bir çevrede kütüphane ortamıyla tanışması ve kütüphane kullanımını içselleştirmesidir. Resimli kitaplar, DVD ve sesli kitaplar, çift dilli kitaplar yanı sıra müzik ve kafiye oturumları, Brighton ve Hove Müzesi tarafından gerçekleştirilen hikâye zamanı etkinlikleri, Duyusal Gereksinimler Servisi (Sensory Needs Service) tarafından yürütülen İmzalı Hikâye Zamanı, ücretsiz aile sineması, çocuklar için bilgisayar olanakları bulunmaktadır (Gatt, 2015).

Okul öncesi çocuklar, aileleri ve bakıcılar için ayda iki kez en fazla 50 yetişkinin katılımıyla ücretsiz müzik ve kafiye oturumları (Baby Boogie) yapılmakta, aynı etkinliğin sadece okul öncesi çocuklar ve babaları ya da erkek bakıcıları için ayda bir uygulaması (Dads' Baby Boogie) da gerçekleştirilmektedir. Duyusal hikâye oturumları da ayda bir ücretsiz olarak özellikle özel gereksinimi olan çocuklar düşünülerek kurgulanmıştır. Öğrenme güçlüğü veya görme engelliliği olan çocuklara 5 duyuya yönelik hikâye anlatımları uyarıcı kitaplar üzerinden yapılmaktadır (Child friendly Brighton and Hove, 2010).

Mekan Olanakları

Sağlıklı ve engelli her yaştan çocuk için davetkâr ve erişilebilir bu kütüphane yapısında, toplam 2900 m²'nin 310 m²'lik alanı çocuk kütüphanesi olarak tasarlanmıştır (Brighton and Hove Library Service, 2014). Buraya çocuğuyla gelecek bir aileyi rahat ettirebilecek gerekli yan mekanlar; bebek bakım odası, wc, bebek arabası park yeri gibi; çocuk kütüphanesi ana mekanıyla doğrudan ilişkili olarak çözümlenmiştir. Ana mekân planlamasında kullanıcıları karşılayan kütüphaneci deski ve ödeme kiosklarının bulunduğu giriş alanı, fotokopi gibi

hizmetlere yönelik servis alanları, kitapla buluşma alanları, oyun ve aynı zamanda da dinlenme alanları belli bir düzen içerisinde zonlanmıştır.

(Resim 7): Jubilee Kütüphanesi zemin kat planında çocuk kütüphanesinin yeri ve girişi, Brighton (E. Güller Arşivi, 2014).

Çocuk kütüphanesi içindeki rengârenk seramik plaklarla kaplı “Bin hikâyenin duvarı” Kate Malone tarafından tasarlanmıştır (Resim 8) (Antram ve Morrice, 2008). Koyu mavi renkteki büyük duvar 90’den fazla parıldayan seramik parçası ile dekore edilmiştir. Sanatçı kendi kızı ile uyku öncesi oynadığı “üç öğeden hikâye dokuma” oyununu, bu sanat eseriyle çocuk kütüphanesine taşımıştır. Bu interaktif çalışma çocukların hayal gücünü ve hikâye anlatma becerilerini geliştirmek için çocuklar, aileler ve gruplar tarafından kullanılmaktadır (Brighton and Hove City Council, 2015).

(Resim 8): Jubilee Kütüphanesi çocuk kütüphanesinden genel görünüş, Brighton (E. Güller Arşivi, 2014).

İnteraktif duvar önündeki alanda üç alt bölge yaratılarak zonlama yapılmış, çocukların paralel ya da birlikte oynayabilecekleri oyun alanları tasarlanmıştır (Resim 9). Drama, kukla tiyatrosu, evcilik, kostüm/taklit, blok oyunları gibi hem sembolik oyuna hem de inşa oyunlarına yönelik tanımlanmış bu özel alanlar, işlem öncesi döneminin farklı öğrenme yöntemlerini desteklemektedir. Halı üzerinde çocuğun ister oturarak, ister yatarak dinlediği hikâyeler, kütüphane ortamında ona özgürlük sunmakta ve mekânla kurduğu diyalogu güçlendirmektedir. Oyun alanının alt oyun alanlarına ayrılıyor olması ailelerin çocuklarıyla yakın temasta bulunabileceği bir tefriş düzeniyle sağlanmış ve oyun mekânı olarak ayrılmış, bu alanlarda aileler için de rahat oturma alanları yaratılmıştır. Bu durum, anne ve babaları da oyuna dâhil ederken, bir yandan onlara diğer ailelerle sosyalleşme ortamı da sunmaktadır.

(Resim 9): Jubilee Kütüphanesi çocuk kütüphanesinde kitap rafları ve interaktif duvar önündeki oyun alanları, Brighton (E. Güller Arşivi, 2014).

Sonuç

Okul öncesi dönemde, çocuğun gelişim alanlarının her yönüyle desteklenmesi gerekir. Bu dönemde çocuğun kitaplarla tanıştırılması, onun yaşamı boyunca sürdüreceği kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı açısından temel niteliğinde olup, çocuğun gelişimi ve eğitimi üzerinde etkilidir (Gönen ve Balat, 2002; IFLA, 2007a; MacLean, 2008). Kütüphane yapıları, uygun materyallere sahip okuma ortamları ile okuma yazmayı henüz bilmeyen bu kullanıcı grubu için en donanımlı ve özendirici ortamı sunmaktadır. Ancak verilen hizmetlerin amacına uygun olarak gerçekleştirilmesinde mekânın rolü çoğu zaman atlanmaktadır. Bireysel veya grup katılımına olanak tanıyan, bilginin yanı sıra beceri ve yeteneklerin geliştirilmesini de destekleyen, eğlenceyle eğitimin buluştuğu birer “Deneyim Yeri” olarak kendini güncelleyen ve güncellemek zorunda olan günümüzün kütüphanelerinde mekân; kullanıcısının gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmalı; erişilebilirlik, güvenlik, interaktiflik ve aidiyet duygusu tasarım ana kriterlerini yönlendirmelidir (Feinberg, Kuchner ve Feldman, 1998; Cohen, Cohen ve Cohen, 2005, McDonald, 2006; Eriksson, Krogh ve Lykke-Olesen, 2007; MacLean, 2008; Potur, 2010).

Kütüphane yapılarında, okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekânların irdelendiği bu çalışmada, erken çocukluk döneminin farklı öğrenme yöntemleri üzerinde durulmuş, bu yaş grubuna yönelik kütüphane hizmetleri ele alınarak, bu hizmetlerin amacına ulaşmasında, interaktif mekân etkileri, örnekler üzerinden araştırılmıştır. Örneklerden ilki; mevcut Queens Merkez Kütüphanesi binasına, 22.000 metrekarelik, iki katlı bir ek yapı olan Çocukların Kütüphane Keşif Merkezi’dir. İkinci örnek ise; Brighton şehrinin en önemli halk kütüphanesi olan Jubilee Kütüphanesi’nin Çocuk Bölümü’dür. 2900 metrekarelik yapının 310 metrekarelik alanı çocuk kütüphanesi olarak tasarlanmıştır. Farklı ölçekte iki örneğin ele alınması, konunun hem kütüphane yapısı, hem de kütüphane bölümü ölçeğinde örneklenmesini sağlamıştır. İki örnekte de, geleneksel kütüphane kaynakları ve programının; daha modern, kültürel ve kurumsal bir çevreyle entegre olduğu ve karma bir öğrenme ortamı ile okul öncesi çocukları için de uygun hale geldiği görünmektedir. Başta kitaplar olmak üzere, geleneksel kütüphane kaynaklarının yanı sıra; Keşif Merkezi’ndeki, San Francisco Exploratorium’u tarafından tasarlanıp geliştirilmiş sergiler ve bir keşif ekibinin eşlik ettiği öğrenme laboratuvarları veya Jubilee’de, sanatçı Kate Malone’nun tasarladığı rengârenk seramik plaklarla kaplı “Bin hikâye duvarı”nın önünde, yerde oynamaya da olanak tanıyan oyun köşeleri, bu anlamda başarılıdır.

Her iki örnekte de, erken çocukluk dönemine yönelik alanın etkinliği üzerinde özellikle durulmuştur. Örnek kütüphane yapılarında görüldüğü üzere; mekanda/mekanla etkileşimin sağlanmasında mimari öğeler; çocuk kimliğini yansıtacak, hem kütle/cephne tasarımında hem de iç mekanda bütüncül bir konsept sunacak, yönlendirme ve ulaşılabilirliği

güçlendirecek, oynarken öğrenen bu yaş grubu için güvenli oyun ortamlarıyla okuma öncesi etkinlikleri destekleyecek, sanatsal öğelerin kullanımıyla hayal gücünü, yaratıcılığı, aynı zamanda da eğlenmeyi teşvik edecek tasarım elemanları olarak değerlendirilmiştir. Mekândaki zonlamalar renk, ışık, malzeme, doku, boyut, şekil farklılaşmaları ile tanımlanmış; böylece çocuğun mekân algısı desteklenerek mekan kullanımını arttırılmıştır.

Bugün bir çocuk kütüphanesi tasarlanırken ya da mevcut bir kütüphane yapısında okuma-yazma bilmeyen, okul öncesi çocuklara yönelik bir bölüm, günümüzün kütüphane hizmetleri doğrultusunda güncellenirken; sesli okuma/masal köşeleri ya da küçük okuma/oyun nişleri, müzikli oyunları olanaklı kılacak etkinlik amfileri, drama alanları, yerde oynamayı olanaklı kılacak oyun zonları, eğlenerek öğrenmesine katkıda bulunacak interaktif yüzeyler/dokunmatik ekranlar, resim yapıp yazı yazılabilecek yüzeyler, projeksiyonlu atölye alanları, lütfen-dokun sergileri, bilim-sanat köşeleri, fiziksel oyunu destekleyen keşif alanları, çocuğun mekânla etkileşimini güçlendirecek mimari düzenlemeler olarak tasarımda değerlendirilmelidir. Çocukların bireysel olarak hareket edebileceği kendine özel alanlar, “aktivite cepleri” olarak da tanımlayabileceğimiz “nişler” şeklinde düşünülebilir. Gerekliğinde farklı aktivitelere olanak sağlaması için hareketli ahşap veya alüminyum bölmeler, esnek mekân tasarımlarında kullanılabilir.

Sonuç olarak; kütüphane hizmetlerinin zenginleştirilmesinde; çevrede bulunan okullar, okul öncesi çocuklara yönelik kreş, bakımevi, anaokulları, hastaneler, engelli çocuklara yönelik rehabilitasyon merkezleri gibi eğitim ve sağlık kurumları, müzeler, kültür merkezleri, tiyatrolar ile yapılan güçlü işbirlikleri ve kütüphane bütçesi önemli olmakla birlikte; sağlanan olanakların amacına ulaşmasında, mekânın tasarlanmış olmasının rolü açıkça görülmektedir. Çocuğun bulunduğu çevreyi benimsemesinde, mekânın çocukla kurduğu diyalog, diğer bir ifadeyle interaktiflik önemli olmaktadır. Özellikle okuma yazma bilmeyen okul öncesi kullanıcılara kütüphane alışkanlığı kazandırabilmede, mekânın davetkâr ve çekici tasarım elemanları içeriyor olması gerekmektedir. Kütüphanelerde okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekânlar, çocukları oyuna davet ederken okuma-yazmayı oyunla keşfedecekleri bir çevre sunmalıdır. Kütüphane mekânlarının interaktif tasarımında:

- Herkes için erişilebilir, engelsiz, güvenli mekânların sağlanması,
- Kullanıcı gereksinimlerine uygun, çocuk ölçeğinde tasarım yapılması,
- Çocuklar için heyecan verici tasarım öğeleri kullanılarak davetkârlığın sağlanması,
- Sessiz okuma ortamları kadar sesli ve hareketli oyun alanları yaratılarak okuma-yazmayı eğlenceli hale getirecek alt mekânlar yaratılması,
- Çocuğun yaparak-yaşayarak öğreneceği, tüm duyuları ve beden hareketleri ile dâhil olacağı deneyim alanlarının yaratılması,
- Geleneksel olanla günümüzün dijital dünyası arasında dengenin sağlanması,
- Çocuk kimliğinin/dinamizminin mekânda da karşılık bulması, başlıca tasarım kriterleri olarak ele alınmalıdır. Yararlı olduğu kadar eğlenceli bu ortamda, konfor koşulları sağlandığında, ebeveynler de, hem kendileri, hem de çocukları için bu güvenli ortamı tercih edecektir.

Günümüz yaşam koşulları düşünüldüğünde, çocuğun neredeyse evi ile okulu arasında sınırlandırılmış olan kısıtlı deneyim ortamında, ücretsiz hizmet vermesiyle herkesin erişimine açık olan kütüphane yapılarının önemi ortadadır. Dolayısıyla kütüphane yapılarının değişim sürecinde yaşayan, aktif, sosyal bir kamusal yapı tasarımında, çocuk kullanıcıların varlığı da tasarım sürecinde yerini almalı ve çocuk dostu bir yaklaşım, eğitimi amaç edinmiş kütüphane yapılarının tasarımında ve mevcut kütüphanelerin dönüşümünde kendini hissettirmelidir. Kütüphane hizmetlerindeki değişim/gelişim süreci mekân tasarımına da yansımalıdır. Okul öncesine yönelik hizmetlerin zenginleştirilmesi ve gerekli interaktif mekânların sağlanması,

toplumun geleceği için yerinde bir yatırım olacaktır. Öğrenmeye, düşünmeye ve tartışmaya açık, sosyal çevreye daha iyi tutunan ve toplum içerisinde özgüven sahibi olan, kendini ifade edebilen nesiller için kütüphane yapılarımızı interaktif tasarımlar ile güncellemek, bir gereklilik olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- 1100 Architect (2015). *Queens Central Library, Children's Library Discovery Center*. Erişim adresi: <http://www.1100architect.com/projects/queens-central-library-childrens-library-discovery-center/>
- Antram, N. ve Morrice, R. (2008). *Brighton and hove*. Pevsner Architectural Guides. London: Yale University.
- Başaran, I. (2004). Etkili öğrenme ve çoklu zekâ kuramı: Bir inceleme. *Ege Eğitim*, 5(1), 7-15.
- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Koln, P., Yurdakök, K., Doğan Güçiz, B. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(1), 1-8.
- Brighton and Hove City Council (2015). Public Art: Library Artworks. Erişim adresi: <https://www.brighton-hove.gov.uk/content/leisure-and-libraries/arts-and-culture/public-art-library-artworks>
- Brighton and Hove Library Service (2014). *Your libraries*. Erişim adresi: http://present.brighton-hove.gov.uk/Published/C00000117/M00005111/AI00041790/20141015094025_006359_0026451_Item24App2Yourlibraries.pdf
- Child friendly Brighton and Hove (2010). *Story magic*. Erişim adresi: <http://www.childfriendlybrighton.co.uk/story-magic>
- Children's Library Discovery Center (2012, 3 Temmuz). *Pictures of the Children's Library Discovery Center* Erişim adresi: <https://www.facebook.com/QueensLibraryCLDC/photos/>
- Cohen, A., Cohen, A. ve Cohen, E. (2005). The visual scan and the design for future-oriented libraries, *Public Library Quarterly*, 24(1), 23-32.
- Colangelo, L. (2015, 7 Nisan). *Engineer gives Queens Library \$50,000 in hopes more kids will study STEM*. Erişim adresi: <http://www.nydailynews.com/new-york/engineer-queens-library-50-000-stem-studies-article-1.2176979>
- Collis, Rose (2010). *The New Encyclopaedia of Brighton*. (based on the original by Tim Carder). Brighton: Brighton & Hove Libraries.
- Cox, S. (2012). A museum in a library? Science, literacy blossom at Children's Library Discovery Center. *Children & Libraries: The Journal of the Association for Library Service to Children*, 10(1). Erişim adresi: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=27b67859-713a-4e20-bea7-1d42ae9b2962%40sessionmgr115&hid=111>
- Eriksson, E., Krogh P. G. ve Lykke-Olesen, A. (2007). Inquiry into libraries - a design approach to children's interactive library. Nordes 2007 Conference on Design Inquiries (Stockholm, İsveç, Mayıs 27-30, 2007). Erişim adresi: <http://www.nordes.org/opj/index.php/n13/article/view/164>
- Feinberg, S., Kuchner, J. F. ve Feldman, S. (1998). *Learning environments for young children: Rethinking library spaces and services*. Chicago: American Library Association.
- Gatt, S. (2015). *Library-Jubilee Library*. Erişim adresi: <http://www.childfriendlybrighton.co.uk/library-jubilee-library>
- Gönen, M. ve Uyamık Balat, G. (2002). Çocuk kitaplarına yeni bir yaklaşım: İnternet'te resimli çocuk kitapları (e-books). *Türk Kütüphaneciliği*, 16(2), 163-170.
- Güller, E. (2014). Yayınlanmamış gezi fotoğraf arşivi, İngiltere.
- IFLA. (2003). *Guidelines for children's libraries services*. Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-en.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2007a). *Guidelines for library services to babies and toddlers*. Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf>

- IFLA. (2007b). Bebekler ve küçük çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi (M. Gürbüz ve S. Ekici, Çev.). Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100-tr.pdf>
- Koçak, N. (2001). Erken çocukluk döneminde eğitim ve Türkiye’de erken çocukluk eğitiminin durumu. *Milli Eğitim Dergisi*, Temmuz, Ağustos, Eylül 2001, 151.
- Kristal, M. (2012, Nisan). Happy discovery. *Metropolis Magazine*, Erişim adresi: <http://www.metropolismag.com/April-2012/Happy-Discovery/>
- Kurbanoglu, S. ve Akkoyunlu, B. (2008). Bilgi yönetimi bölümü öğrencilerinin öğrenme stilleri. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 22(3), 296-307.
- Latimer, K. ve Niegaard, H. (Yay. Haz.). (2007). *IFLA library building guidelines: developments and reflections*. Münih: K. G. Saur.
- Lee H_ Skolnick Architecture + Design Partnership (2015). Children’s Library Discovery Center at Queens Central Library. Erişim adresi: <http://www.archello.com/en/project/queens-central-library-cldc/1957532>
- MacLean, J. (2008). *Library preschool storytimes: Developing early literacy skills in children*. Penn State University. Erişim adresi: <http://www.amesburylibrary.org/wp-content/uploads/2012/03/Library-Preschool-Storytimes-Article.pdf>
- McDonald, A. C. (2006). The ten commandments revisited: the qualities of good library space. *LIBER Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, 16(2), DOI: <http://doi.org/10.18352/lq.7840>.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi [MEGEP] (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi çocuğun gelişimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014, 23 Aralık). Öğrenme Stilleri, Erişim adresi: http://ergenekonio.meb.k12.tr/tema/icerikler/ogrenme-stilleri_1538595.html
- Osborne, K. (2011, 03 Ekim). *Children's Library Discovery Center: A new interactive tot spot opens at Queens Library's central branch*. Erişim adresi: <http://momypoppins.com/content/childrens-library-discovery-center-a-new-interactive-tot-spot-opens-at-queens-librarys>
- Önerli, S. (1967). Çocuk kitapları ve çocuk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 16(3), 209-212.
- Potur, A. A. (2010). Sessizlikten oyunlaşan mekanlara: Özgürleştiren öğrenme ortamları olarak çocuk kütüphaneleri. *Mimar.ist*, 2010/3, 74-79.
- Queens Library (2011, 8 Temmuz). *Children's Library Discovery Center*. Erişim adresi: tarihinde <https://www.facebook.com/queenslibrarynyc/photos/>
- Queens Library (2015). *Children's Library Discovery Center*. Erişim adresi: <http://www.queenslibrary.org/kids/discovery>
- Ramazan, O. ve Demir, S. (2011). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36–48 aylık çocukların bilişsel gelişim düzeyleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 83-98.
- Sağlamtuğ, T. (1998). Türkiye’de Çocuk ve Halk Kütüphaneleri. B. Onur (Yay. Haz.). *Cumhuriyet ve çocuk – II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-6 Kasım 1998 içinde* (ss. 73-83). Ankara: Ankara Üniversitesi, ÇOKAUM.
- Tatlıoğlu, K. (2012). Okul öncesi dönemde anne-baba tutumunun çocuğun kişilik gelişimine etkisi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4(15), 83-91.
- Teale, W. (1999). Libraries promote early literacy learning: ideas from current research and early childhood programs. *Journal of Youth Services in Libraries*, 12(2), 9-16.
- Tekiner, Ö. (1997). Okulöncesi eğitiminde yeni yaklaşımlar. Okulöncesi Eğitim Sempozyumu (30-31 Mayıs 1996, Ankara). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vural, M. (2013). *0-2 yaş çocuk gelişimi*. Erişim adresi: <http://www.klinilk.com/item/140-0-2-yas-cocuk-gelisimi.html>
- Yavaş, Y. (2002). *Kent planlamada sosyal donatı alanı kavramı ve kütüphanelerin tasarım ilkeleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Yılmaz, A. (2008). Okulöncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi ve başarılı bir kütüphane örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 169-186.
- Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurttabir, M. (1956). İstanbul Ragıp Paşa Çocuk Kütüphanesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 5(1), 49-56.

Summary

Pre-school is a period when physical, mental, social and emotional developments of human are the most rapid and there is an intense need to be supported by a rich stimulated environment. For a healthy improvement, multifunctional education environments that stimulate the five senses are required. In the field of librarianship, space facilities become insufficient and spatial requirements for this age group and their families cannot be ensured by existing library spaces although library services related to preschool children diversify. Therefore, raising awareness of the community and designing architectural spaces that will encourage library usage are perceived as first priority. Within the manuscript, first of all, the developmental stages of pre-school children and the features of these stages are investigated, different learning methods are held and library services for preschool children and interactive spaces that are necessary for realizing these services are evaluated through examples. By handling two examples of different scales, the subject is sampled both in a library building and a library department. In both cases, it can be said that the traditional library recourses and the program have become integrated within a more modern, cultural and institutional environment and also become suitable for pre-school children through their hybrid learning environments. The efficiency of the spaces for early childhood has been one of the main designing preferences that was focused on. For the enrichment of library services, the library budget and strong partnerships are important but besides, the role of the designed space is evident to reaching the goal of provided facilities. For the adaptation of a child to his/her environment, the dialogue between space and the child, in other words, the interactivity of space gets forward. Spaces including welcoming and attractive design elements seem effective specially to help pre-school users to gain library using habit even though they do not know how to read. When comfortable settings are provided in this useful and also enjoyable environment, the parents will prefer this safe environment for themselves and for their children. So the change/development process of library services should also be reflected in space design. Enriching library services and providing interactive spaces for preschoolers will be a right investment for the future of the society. Updating our library buildings should be considered as a necessity for the generations that are open to learning, thinking and discussing; who are social and confident and can express themselves well.